

ВЕРА МИТРИНОВИЋ
(Београд)

О НЕКИМ ОСОБЕНОСТИМА СРПСКОГ КОМПАРАТИВА* (у светлу ситуације у другим словенским језицима)

У раду се разматрају граматички статус и одређени аспекти текстуалне употребе апсолутног компаратива, тј. компаратива без другог члана поређења, у српском језику као припаднику групе словенских језика у којима је поменута категорија изразито жива и продуктивна. Други део рада посвећен је конфронтацији са пољским језиком, где је граматичка утемељеност разматране структуре знатно слабија, а њена текстуална дистрибуција умногоме различита у односу на стање посведочено у српском језику. Поменуте разлике обелодањене су у току анализе преводне еквиваленције.

I

Предмет овог рада је посебна врста компаратива у којем други члан поређења — *secundum comparationis* — није изречен и не може бити реконструисан чак и на основу најширег контекста. То је облик сасвим обичан у српском језику, типа „Пале су *јаче* кише“ или „хањина за *дебљи* стас“, забележен у радовима граматичара¹. За разлику од двоаргументског компаратива типа „Петар је већи од Ивана“ (А сопр. В), овде је реч о структури са једним аргументом (А сопр.). Као посебну јединицу са семантиком несводивом на значење стандардног компаратива издвојила је овај облик у српском језику Ирена Грицкат (1995: 19), обележавајући га као „специфичну подврсту компаратива на путу граматичког осамостаљења“ (ibid., 21). Поменуту структуру И. Грицкат (ibid., 19) означила је утемељеним у граматичарској традицији термином „апсолутни компаратив“, који је прихваћен и у овом раду. На семантичкој посебности апсолутног компарати-

---

* Овај рад представља реферат за 13. међународни славистички конгрес у Љубљани.

¹ Примери потичу из радова: *Сћанојчић–Појовић Грам. 2000*: 96 и Грицкат 1995: 21.

ва нарочито инсистира А. Богуславски (исп. Bogusławski 1991: 176–177; исп. такође Janus 1995: 120). Употребом компаратива без другог компарта — истиче Богуславски — говорник издваја из полазног скупа објеката о којима може бити речи у датом исказу два непразна подскупа: један који обухвата објекте који заслужују компаративску карактеристику (са већим степеном својства⁹ и други, којем се таква карактеристика не би могла приписати. Издвајање на скали одређеној значењем основног придева и његовог антонима, из шире класе објеката, подкласе са већим степеном испољавања особине (што се изражава апсолутним компаративом) претпоставља постојање друге подкласе у којој је својство изражено у мањој мери. При наведеној употреби компаратива, подвлачи Богуславски (*ibid.*, 177), други степен поређења може бити управо експонент појма 'такав да постоје (такви и такви објекти) ма ње + одговарајући придев у позитиву' (подв. В. М.)². Апсолутни компаратив не губи, дакле, свој релативизирајући поредбени карактер и његово простирање на градационој скали искључује крајње тачке. Искључивање полова градационе скале уноси у придевску квалификацију нијансу умерености, смањује њену категоричност. На употребу апсолутног компаратива као носиоца значења „слабљења интензитета особине“ (а не њене интензификације) указује такође Е. Јанус (1988: 396). А. В. Исаченко (1965: 208) приказујући специфична значења разматраног облика у словачком језику подвлачи да компаратив не сигнализира овде већи, већ мањи (истакао А. И.) степен особине означене основним обликом придева (позитивом). Слично Е. А. Поцелујевски (Poceluevskij 1977: 690), одбацујући аналогију између значења две компаративске структуре: са исказаним другим чланом поређења и без њега, истиче да, за разлику од конкретног поређења када се указује на већи степен својства у односу на онај с којим се врши поређење, при поређењу без другог компарата исказује се мањи степен особине у односу на „норму, обично стање ствари“ (проред — Е. П.). За нас су нарочито интересантне опаске о значењским вредностима апсолутног компаратива у српском језику. У том смислу вредна су пажње сагласна са поменути ставовима запажања Ј. Хмјелевског (Chmielewski 1976: 66) о деминутивној

² А. Богуславски скренуо је пажњу на сродност представљених семантичких појава везаних за компаратив и одређених процеса у области творбе речи (у питању је семантичка анализа пољског придевског суфикса -UTKI). Сличан правац размислања чини окосницу рада П. Пипера (2002: 62–63) о степеновању у граматици и речнику. У оба случаја, тј. при граматичком и лексичком степеновању — констатује аутор — постоји у основи исти механизам градирања, као и знатна подударност главних семантичких типова градиције.

значењској оријентацији разматраног облика. „Ствар од *веће* вредности“ — пише Хмјелевски — је *мање* драгоцена него „ствар од *велике* вредности“. Предраг Пипер пак (Пипер–Стојнић 2002: 130) у семантичком потенцијалу наших облика види значење „ослабљеног позитива“, наводећи карактеристичан пример „*Горчу* кафу или *горку* кафу?“, тј. „мало горку“ или „сасвим горку“.

У битне карактеристике апсолутног компаратива убраја се и његова „увећана протегнутост“ (исп. Грицкат 1995: 21), што такође упућује на поредбени карактер ове структуре. Услед неизражености другог објекта поређења „тачка досезања“ особине на градационој скали није прецизирана (исп. Ристић 2002: 228), па овај тип компаратива има велики степен неодређености.

Кад је реч о значењу компаратива, ваља обратити пажњу на семантичку поделу исходишних придева (и одговарајућих прилога). Њихова најизразитија класификација темељи се на узајамном односу позитива и компаратива. Такву класификацију, засновану на тезама Ане Вјежбицке (исп. Wierzbicka 1971), спровео је А. Мељчук (Mel'čuk 1994: 102–103), издвајајући три групе придева: 1) *параметарске* придеве — компаратив је мање сложен од позитива; значење позитива се темељи на компаративу; 2) придеве *оцене* (естетске, моралне и емоционалне евалуације) — компаратив је семантички сложенији од позитива, значење компаратива се темељи на позитиву; 3) придеве *чулне њерцейције* (којима се обележавају такође боје, облици и сл.) — компаратив и позитив су исте семантичке сложености, обе категорије морају бити дефинисане независно једна од друге (исп. такође Sapir 1994; Bogusławski 1994). У овом раду при разврставању материјала разматрамо придеве из прве и друге групе. Придеви прве групе (параметарски) могу се односити на ситуације тројаког типа: 1) компаратив дозвољава употребу позитива у односу на оба упоређивана објекта, 2) само у односу на први објекат и 3) компаратив не дозвољава употребу позитива ни према једном од упоређиваних објеката. Ако кажемо да је „*X* виши од *Y*“, можемо оба објекта окарактерисати као висока, или само први одабрати као висок (а други не), или пак ниједном од њих не можемо приписати својство 'висине'. У другој групи придева (евалуативних) компаратив претпоставља да је особина изражена обликом позитива својствена с в а к о м од упоређиваних објеката. Ако кажемо да је „*X* окрутнији од *Y*“, сваком члану поређења приписујемо својство 'окрутности' (исп. Bogusławski 1994: 325–326; Janus 1991a).

Ареална дистрибуција апсолутног компаратива у словенском језичком свету је веома неуједначена. Ова специфична врста компаратива, напоменимо, јавља се између осталог у немачком, румунском и латинском језику (исп. Ревзин 1983: 61–63; Poseluevskij 1977: 68). Сходно општим опаскама И. И. Ревзина (*ibid.*), употреба ове структуре нарочито је карактеристична за западно- и јужнословенске језике. Према сведочанствима граматичара које смо проследили за потребе овог рада³, у словенском ареалу могу се издвојити две зоне: зона живе употребе разматраног типа компаратива и зона где је та употреба ограничена или чак изостаје.

Најслабије позиције има апсолутни компаратив у руском језику. Како подвлачи А. В. Исаченко (1965: 208–209; исп. такође Ревзин 1973: 62), овај тип компаратива није карактеристичан за руски језик, што се обелодањује у контрасту према словачком, где има веома разгранате могућности употребе. Сличан контраст запажа и И. Грицкат (1995: 20) на релацији руски ~ српски језик. Слаба посведоченост апсолутног компаратива у руском језику резултат је одређених синтаксичких ограничења. Наиме, синтетички компаратив је у руском језику непроменљив граматички облик и не може се јавити у позицији атрибута, јединој која је — према Исаченку — резервисана за компаратив без другог члана поређења. Додуше, аналитички компаратив може бити атрибутски употребљен, али се у поменутој конструкцији јавља веома ретко. Спорадично се апсолутни компаратив употребљава у руском као глаголска допуна, нпр. у исказима типа „Стучите сил'нее!“ (исп. Janus 1991: 75). Треба међутим подвући да се у руском језику није оформила регуларна граматичка категорија разматраног типа.

Стање у пољском језику се унеколико примиче ситуацији у руском, мада у пољском не постоје синтаксичке баријере за употребу тог облика и његова је фреквенција осетно већа него у руском. Ипак, у језичкој свести пољских граматичара апсолутни компаратив се није уобличио као функционално издвојена језичка јединица. У граматичким описима пољског језика апсолутни компаратив није забележен као посебни језички феномен, не помињу га старије граматике, нпр. Граматика пољског језика С. Шобера (*Szober Gram. 1957*), а ту традицију следи и најновија Граматика савременог пољског језика (*Gram. Morfologia 1998*). Ваља ипак истаћи да је апсолутни компаратив пољског језика предмет специјалистичких расправа, пре свега

³ Анализом нису обухваћени бугарски и македонски језик, с обзиром на измене у области морфологије и синтаксе којима су ови језици подлегли под утицајем балканске средине.

конфронтативног карактера. Танане анализе употребе овог облика, нарочито из угла пољско-руске компарације, могу се наћи у радовима Елжбјете Јанус (исп. нарочито Janus 1991, такође 1988, 1995). Пољски материјал је у разматраном домену ограничен, али примери употребе сежу у XVI век⁴. Апсолутни компаратив најчешће се јавља у опште-прихваћеној терминологији и устаљеним фразеолошким обртима, типа „starszy sierżant“; „szkoła wyższa“, „starszy człowiek“.

У ареу живе употребе апсолутног компаратива спадају словачки и чешки језик, што је забележено у предметној литератури (исп. нпр. Ревзин 1973: 61–62). На значајно место апсолутног компаратива у словачком језику указао је нарочито А. В. Исаченко у упоредној руско-словачкој граматици (*Исаченко Морфол.* 1965: 208–209). За разлику од „праве“ употребе компаратива, када је реч о изражавању објективног степена особине, овде се ради о исказивању субјективне оцене говорника. При овој специфичној употреби, компаративом се исказује ублажавање а не појачавање степена својства. Компаративни облик се јавља као средњи члан другачије конституисаног градационог низа — са антонимом основног придева као полазиштем. У градационом поретку:

dlhý–kratší–krátky

компаратив *kratší* обележава мањи степен својства у односу на позитив *krátky*. Сличну интерпретацију апсолутног компаратива налазимо у граматици тројице аутора: Pauliny–Ružička–Štolc (*Slov. gram.* 1968: 202). У примеру „*Starší l'udia tiež pracujú*“, облик *starší* експлициран је као 'nie starí'.

Сличан приступ проблематици апсолутне компарације налазимо у Чешкој граматици Академије наука (*Mluv. češt.* 1986: 79–80). Разматрана структура коју аутори зову „апсолутним компаративом“ или „неправим компаративом субјективне оцене“ смештена је у градационом низ између два антонима:

krátky–delší–dlouhý
dlouhý–kratší–krátky

И овде компаративи „дужи“ и „краћи“ не достижу степен својства одговарајућих позитива.

⁴ Исп. нпр. „Wykaz trudniejszych słów ...“ у пољском преводу Библије Јакуба Вујека (ks. Jakub Wujek, Biblia to jest Księgi Starego i Nowego Testamentu, z łacińskiego na język polski przełożone, Kraków 1599).

Судећи по обимној егземплификацији (исп. нпр. „A wokoło njeje na kaliznje stejí čtjóda uniformowanuch, stražnicy z blišeje a daljeje wokoliny“) и пажњи коју овој врсти компаратива посвећују аутори граматике горњолужичког књижевног језика Х. Фаске и С. Михалк (*Faške Michalk Gram. 1981: 371*), наш облик такође у лужичком заузима значајно место. Изван поредбених реченица, констатују аутори Граматике, компаративна форма придева указује на одступање од очекиване нормалне вредности особине означене придевом. Синтагма *starši ludžo* казује да: а) то нису млади људи, б) то нису људи који би били означени као стари, в) то су људи који т е н д и р а ј у (проред В. М.) групи старијих људи. И овде дакле при карактеристици компаратива нагласак је стављен на приближавање степену својства обележеног позитивом, али и на недосезање тог степена.

И словеначки језик спада у групу словенских језика са значајном употребом апсолутног компаратива. У најновијој граматици словеначког језика Ј. Топоришича (*Topor. Sl. slovn. 2000: 329*), у одељку посвећеном степеновању, реч је пре свега о овом типу компаратива. Аутор наводи два градациона ланца:

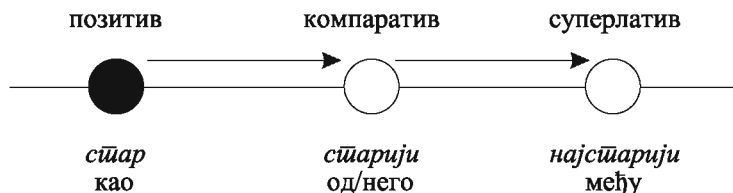
star hrast — starejši hrast — najstarejši hrast
mlad hrast — starejši hrast (ne tako mlad) — najstarejši hrast

У оба ланца компаративом се означава да објекат о којем је реч, тј. храст, има већи степен особине (тј. више „старости“) у односу на оба антонимична полазна придева.

Апсолутни компартив у српском језику је жива језичка категорија, богато посведочена у текстовима разног функционалностилског профила. Као посебна врста компаратива издвојен је већ у Граматици Т. Маретића (*Maret. Gram. 1963 [1899]: 498*). Издвајају овај тип компаратива и све касније граматике (исп. *Brabec-Hraste-Živk., Gram. 1958: 90; Сићановић-Појновић Грам. 2000: 96*). Међутим, у предметној литератури (исп. Ревзин 1973: 62–63) посебно је запажен опширни приказ разматраног облика у фундаменталном делу М. Стевановића (*Сићановић Савр. језик I 1964: 261*). И М. Стевановић упућује на антониме исходних придева као полазне тачке апсолутне компарације. Компаратив *већи* (као у примеру: Пао је *већи* снег) није компаратив према *велик* — истиче М. Стевановић — него према *мали*; *бољи* (као у примеру: То је *бољи* ђак) није то према *добар*, него више према *лош*. А то ће рећи да се облици компаратива ове врсте могу употребљавати ... и с п о м е р е н и м з н а ч е њ е м (проред В. М.), што зависи од језичке ситуације у којој су употребљени (исп. *Сићановић, ор. cit.: 261–262*).

Специфични правац компарације при употреби облика вишег степена без *secundum comparationis*-а истакнут је посебно у Граматици српскохрватског језика за странце П. Мразовић и З. Вукадиновић (*Mrazović–Vukadinović Gram. 1990: 273*). Разлика између релативног и апсолутног поређења представљена је графички на следећи начин:

Апсолутно поређење

Релативно поређење

Ваља обратити пажњу да је облик компаратива при апсолутном поређењу смештен с леве стране слике, што илуструје став ауторки да, у овом случају, компаратив „означава вредност која н а с у п р о т о ч е к и в а н о м с м е р у (проред В. М.) одступа од семантичког тежишта израженог позитивом.

У светлу представљеног граматичког материјала, у зону маргиналне или релативно ограничене употребе апсолутног компаратива спадају руски и, у мањој мери, пољски језик, док у ареу његове значајне присутности у граматичком систему — словачки и чешки, лужички, словеначки и, што нас овде посебно интересује, српски језик. У другом делу рада осврнули бисмо се на неке особености текстуалне употребе српског апсолутног компаратива, уочене у конфронтацији са ситуацијом у другом словенском језику — пољском. Пољски језик узет је као други члан поређења због изразите дистанце између оба језика у разматраном домену. С обзиром на слабију граматичку утемељеност, па и текстуалну посведоченост, апсолутног компаратива у пољском језику у односу на српски, у процесу translације српског текста на пољски језик често се одступа од принципа формалне екви-

валенције и српски апсолутни компаратив замењује другим језичким средствима.

II

A. ОДАБРАНИ ТИПОВИ ПРЕВОДНЕ ЕКВИВАЛЕНЦИЈЕ СРПСКОГ АПСЛУТНОГ КОМПАРАТИВА У ПОЉСКОМ ТЕКСТУ

Мада апсолутни компаратив као језичка јединица са посебним семантичким и прагматичким потенцијалом није стран пољском језику — што смо истакли у првом делу рада — његова текстуална дистрибуција, учесталост јављања и стилистичка условљеност употребе знатно се разликују у односу на ситуацију у српском. При транспонирању поменутог облика у пољски текст, преводиоци често наилазе на баријере, пре свега прагматичке и стилистичке природе, те као преводне еквиваленте српског апсолутног компаратива користе друга језичка средства. У овом раду који представља део опширнијег истраживања скренула бих пажњу на нека најочљивија преводилачка решења, не претендујући на исцрпност списка.

1. Пољски придев у позитиву као преводни еквивалент српског апсолутног компаратива

У случајевима неједнаке прихватљивости апсолутног компаратива у српском и пољском тексту, као преводни еквивалент српског компаратива јавља се у пољском најчешће позитив. Неприкладност употребе у пољском тексту компаративног облика и његова замена позитивом унеколико смањује изражајни потенцијал превода. Јер, поље простирања својства исказаног позитивом ограниченије је у односу на компаратив. „Увећана протегнутост“ особине, садржана у значењу апсолутног компаратива (исп. Грицкат 1995: 21; Ристић 2000: 228), повезана са неодређеношћу његове „тачке досезања“, проширује интерпретационе могућности овог облика у односу на позитив, омогућава приписивање датог својства већој подкласи објеката. Како истиче Е. Јанус (Janus 1988: 396, 1995: 123), позитив обухвата само један део градационе скале, његово значење стриктно је одређено релативизацијом према „просеку“, „норми“ и сл., док се релативизирајући учинак компаратива може испољити на било ком месту на скали, укључујући и њен средишњи део. Тако у примеру „Богатије земље треба да помогну сиромашнијим“ у помоћ су позване не само богате земље, већ и средње и мућне (подв. В. М., исп. Janus 1995: 123). Карактеристична за српски језик танана разуђеност значења на градационој скали, нарочито у домену исказивања атенуативних значења

(као елементи градирања овде се јављају, осим апсолутног компаратива, такође придеви префиксирани са *йо-* и *о-*, типа „*йовелик*“, „*йовећи*“; „*овећи*“, исп. Грицкат 1995: 19; Стијовић 1996; Ристић 1999), не налази у пољском језику свој пуни одраз. На сличну неподударност изражајних могућности руског језика у поређењу са словачким скренуо је пажњу А. В. Исаченко (1965: 208–209) истичући широку и језички укореењену употребу апсолутног компаратива у словачком језику насупрот сасвим ограниченом функционисању овог облика у руском. Према наводима Исаченка, словачки апсолутни компаратив преводи се на руски језик пре свега облицима позитива. Слични тип еквиваленције констатујемо и на релацији српски језик ~ пољски језик, мада контраст између српског и пољског језика у разматраном домену није тао изразит као између словачког и руског.

Примери овде разматраног типа еквиваленције узети су из двосмерних књижевних превода на пољски и српски језик, а такође из најсвежијег српског публицистичког материјала, преузетог са Интернета. У другој групи примера преводи на пољски језик потичу од аутора овог рада, а резултат су консултације са компетентним представницима пољске језичке средине. У разврставању материјала, што је већ поменуто, узети су у обзир параметарски придеви и придеви оцене (евалуативни).

А. Примери са њараметарским њридевима

а) преузети из књижевних дела

1. Мој отац је провео са МАЊИМ прекидима неких педесет година у Београду ... (Киш, Енцикл., 73). 2. Ананије се, после КРАЋЕГ оклевања, сложи (Пек. Вр. чуда, 110). 3. ... „<i>курос</i>“ је МЛАЋИ човек, има један брк сед ... и црвеноок је (Пав. Хаз. реч., 58). 4. И ја разговарам с њим ... онако како бих разговарао са неким МЛАЋИМ од фратора (Андр. Прок. авл., 125–126). 5. ... <i>сети /се/</i> ... да се то ... налази ... у неком другом, суседном или УДАЉЕНИЈЕМ насељу ... (Пек. Вр. чуда, 102).	<i>Mój ojciec spędził w Belgradzie, z MAŁYMI przerwami, około pięćdziesięciu lat ... (Kiś, Encykl., 60).</i> <i>Ananiasz po KRÓTKIM wahaniu zgodził się (Pek. Czas cudów, 132).</i> <i>... „kuros“ jest MŁODYM mężczyzną, ma jeden siwy wąs ... i czerwone oczy (Pav. Słow. chaz., 46).</i> <i>Mówię tak, jakbym miał przed sobą MŁODEGO braciszka zakonnego ... (Andr. Przekł. podw., 102).</i> <i>... przyszło mu na myśl, że ... to ... znajduje się może w jakiejś innej, bliższej lub ODLEGŁEJ osadzie ... (Pek. Czas cudów, 121).</i>

6. Летимичан поглед ... на БУЧНИЈУ поворку ... увери је да неће бити места никаквом објашњењу (Пек. Вр. чуда, 72). Przelotne spojrzenie na HAŁAŚLIWA grupę ... przekonało ją, że nie będzie czasu na żadne tłumaczenia (Pek. Czas cudów, 83).

б) преузети са Интернета

1. Летос у Југи су ме питали неки наши МЛАЂИ глумци, како пролазе представе ... на западу. Tego lata w Jugosławii pytali mnie nasi MŁODZI aktorzy, jakim powodzeniem cieszą się /nasze/ przedstawienia ... na Zachodzie.
2. Наравно увек има изузетака, али колико се мени чини већина људи (поготово МЛАЂИ људи) је пре заинтересована да види неког нашег певача ... него да оде на представу. Oczywiście zawsze są wyjątki, ale — jak mi się zdaje — większość ludzi (w szczególności MŁODYCH) bardziej jest zainteresowana, by zobaczyć jakiegoś naszego piosenkarza ... niż wybrać się na przedstawienie.

<http://www4.serbiancafe.com/diskusije/mesg/45/006350182.shtml>

3. У нашој земљи све је већи број СТАРИЈИХ људи, што је резултат цивилизованог живота ... W naszym kraju wzrasta liczba ludzi STARYCH (w podeszłym wieku), co jest wynikiem życia na wyższym poziomie cywilizacyjnym ...

<http://www.demokrata.org.yu/srpski/program/stari.html>

4. Пре свега, крдо и стадо разликују се по томе што прва реч (крдо) означава ВЕЋИ број животиња које се држе или пасу заједно у слободном простору, док друга (стадо) означава углавном — „ВЕЋИ скуп домаћих животиња, преживара ... које заједно пасу и које су под надзором једног чувара (пастира)“. Przede wszystkim, tabun i stado różnią się tym, że pierwszy wyraz (tabun) oznacza DUŻĄ (ZNACZNĄ) liczbę zwierząt, które się trzymają albo pasą razem w przestrzeni niezamkniętej, podczas gdy drugi (stado) oznacza na ogół — „DUŻĄ gromadę zwierząt domowych, przeżuwaczy ... pasących się razem i pozostających pod nadzorem jednego pilnującego (pasterza)“.

<http://hostsezampro.yu/jezikdanas/8-98/8-983.htm>

У наведеном примеру, где је реч о својеврсној дефиницији енциклопедијској карактера, дакле о научном стилу, који изискује стрикт-није дистинвирање предмета, ситуација, појава — употреба у полском тексту, на месту српских компаратива, позитивских семантичких одређењених облика, чини се адекватнијом.

5. У књизи је обједињено дванаест радова Ивана Клајна, од којих је једанаест већ објављено у ... лингвистичким часописима, у ШИРЕМ временском распону, од 1967. до 1987. W książce zebrano dwanaście prac Ivana Klajna, z których jedenaście było już opublikowanych ... w czasopiśmie językoznawczych, w DUŻYM (ZNACZNYM) przedziale czasu, od 1967r. do 1987r.

<http://main.amu.edu.pl/~sipkadan/PRIK34.HTM>

6. Док М. и УЖИ круг људи око њега не буде под потпуном контролом, имамо змију у недрима. Dopóki M. i WĄSKI krąg ludzi z nim związanych nie będzie pod pełną kontrolą, mamy węża w zanadrzu.

<http://www.vreme.com/arhivahtml/510/05.html>

7. Шарана посолити, уваљати у брашно и пржити на уљу ... ставити га у ДУБЉИ плех, посути зрнима бибера ... Karpia posolić, obtoczyć w mące i smażyć na oleju ... następnie wstawić do GŁĘBOKIEJ blachy, posypać ziarnami pieprzu ...

<http://www.nostalgija.com/zabava/recepti.php>

8. ... и неку воћку која изгледа као КРУПНИЈИ лешник, а има укус као ... сочни и воденасти орах. ... i pewien owoc, który wygląda jak DUŻY orzech laskowy a ma smak jak ... soczysty i wodnisty orzech włoski.

http://www.modli.co.yu/flying/stw/ana/further_experience.ftml

9. ... због велике турбуленције воде смуђ се ту не задржава, већ одлази према средини воденог тока где се ток смирује и могу да опстану и смуђ и СИТНИЈИ кедер, најчешће балавац. ... z powodu wielkiej turbulencji wody, sandacz tutaj się nie zatrzymuje, lecz kieruje się w stronę środka prądu rzeki, gdzie nurt się uspokaja i gdzie może się utrzymać zarówno sandacz, jak i DROBNA ryba, najczęściej młódź.

<http://www.ribolovački-magazin.co.yu/rr/rr28/rr28-txt13.htm>

10. У једном ваздушном дуелу, са играчем Хајдука, „зарадио“ сам ЛАКШИ потрес мозга ... W powietrznym pojedynku z graczem „Hajduka“ „zarobiłem“ LEKKI wstrząs mózgu ...

<http://arhiva.glas-javnosti.domyu/arhiva/2002/07/15/srpski/SO2071408.shtml>

11. Ако БОГАТИЈИ мушкарац хоће да осигура да само његови потомци наследе то богатство, он мора бити сигуран да његова жена има односе само са њим.	Jeżeli ZAMOŻNY mężczyzna pragnie, by tylko jego potomstwo dziedziczyło jego majątek, musi być pewny, że jego żona współżyje tylko z nim.

[http://www.tao.ca/~kontrapunkt/arhiva,oktobar2002/n10 da zene.html](http://www.tao.ca/~kontrapunkt/arhiva,oktobar2002/n10_da_zene.html)

Б. Примери са њридевом оцене (евалуаџивним)

а) преузети из књижевних дела

1. На Алихоцином дућану седи неколико УГЛЕДНИЈИХ варошких Турака (Андр. На Дрини ћупр., 312).	W sklepie Alihodży siedzi kilku WYBITNYCH miejscowych Turków ... (Andr. Most, 367).
2. Једна његова стидна ноћ, један твој ОДЛУЧНИЈИ захтјев могли би да измијене судбинумога брата (Селим. Дервиш, 28)	Jedna jego noc pełna udręki i jedno twoje ZDECYDOWANE żądanie mogłyby odmienić los mego brata (Selim. Derwiz, 30).
3. ... већина је била склона да блаже суди о том несуђеном имаму ... Већина, али не сви. Било је ту и неколико ИСКУСНИЈИХ и ПРОНИЦЉИВИЈИХ људи ... који су ћутали ... (Андр. Прича о слону, 47).	... większość skłonna była wypowiadać się łagodnie o niedoszłym duchownym ... Większość, ale nie wszyscy. Wśród zebranych było kilku DOŚWIADCZONYCH i BYSTRYCH ludzi ... którzy w milczeniu patrzyli na siebie ... (Andr. Opow. o słoni, 142).

б. преузети са Интернета

1. У педантном каталогу М. Арсића ... могу /се/ пронаћи ДЕТАЉНИЈИ биографски ... подаци о појединим војвођанским уметницима.	W pedantycznie opracowanym katalogu M. Arsicia można znaleźć SZCZEGÓŁOWE dane biograficzne ... o poszczególnych artystach z Wojwodiny.

http://www.rastko.org.yu/likovne/xxvek/lidija_merenik.html

2. Партизан данас ... у Лучанима полаже први ТЕЖИ испит у наставку шампионата.	„Partizan“ zdaje dziś w Łuczanych pierwszy POWAŻNY egzamin w dalszej części mistrzostw.

<http://arhiva.glas-javnosti.co.yu/arhiva/2003/03/15/srpski/SA2031402.shtml>

Узимајући у обзир опасу А. В. Исаченка (1965: 209) да при преводу руског текста на словачки језик могуће је, у одређеним текстуалним условима, руске придеве у позитиву заменити словачким облицима компаратива — размотрила сам са тог гледишта неке најновије преводе пољске савремене прозе на српски језик. Како је обелоданила анализа овог материјала (у питању су преовид: „Пијанисте“ Владислава Шпилмана из пера Бисерке Рајчић и збирке приповедака Тадеуша Боровског „Опроштај с Маријом“, ауторства Угљеше Радновића — оба из 2002. године), српски преводиоци, користећи веће него у пољском језику изражајне могућности свог матерњег језика, уносе спорадично у текст превода облике апсолутног компаратива на место пољских придева у позитиву, што превод чини рељефнијим, стилистички истанчанијим. Ево одговарајућих примера:

1. Tam/w żydowskiej policji/ lokowała się dla bezpieczeństwa większość MŁODYCH ludzi ... (Szpil. Pianista, 56).	У њу /јеврејску полицију/, безбедности ради, улазио /је/ већи део МЛАЂИХ људи ... (Шпил. Пијаниста, 60).
2. Składała się /policja/ z ... ludzi pochodzących z ZAMOŻNEJ warstwy (Szpil. Pianista, 73).	Састојала се /полиција/ ... од ... људи из ИМУЋНИЈИХ слојева (Шпил. Пијаниста, 78).
3. ... w pewnym oddaleniu od nas pracowała grupa STARYCH panów z powstania warszawskiego (Borow. Śmierć powst., 159).	... на извесној удаљености од нас радила је група СТАРИЈИХ људи из варшавског устанка ... (Боров. Смрт устан., 169).
4. Niemieckie działa celowały dokładnie we wszystkie WAŻNE obiekty w mieście ... (Szpil. Pianista, 22).	Немачки топови гађали су све ВАЖНИЈЕ објекте у граду ... (Шпил. Пијаниста, 25).

2. Пољски негирани антоним као преводни еквивалент српског апсолутног компаратива

На месту српског апсолутног компаратива у пољском преводу јавља се спорадично придев супротног значења са предметком *не-* (пољ. *nie-*). Стана Ристић (2000: 231) разматра негиране облике придева као чланове јединственог скаларно антонимијског комплекса⁵ који у српском језику сачињавају, осим основних опозитивних придева, такође придеви са префиксима *йо-* и *о-*, као и облици апсолутног компаратива, који су предмет овог рада. Префиксирани, негирани и

⁵ О семантичкој садржини термина „скаларно антонимијски комплекс“ в. у Арутюнова 1988: 231.

компаративни облици функционишу на градационој скали као показатељи сличних садржаја прагматичке квантификације, пре свега атенуације (ibid., 226).

Негирана придевска образовања спадају у групу придева „неоштрог контраста“ (термин уведен у раду Е. Кřižkove 1974: 127). То су придеви чији непрефиксирани парњаци имају класичне етимолошки несродне антониме (нпр. *велики–мали*), те њихови негирани пандани (*невелики*) не могу представљати праве антониме основних придева. Према Ју. Д. Апресјану (Апресян 1995: 310–312), у придеве неоштрог контраста спадају осим класичних параметарских придева такође одређени евалуативни адјективи (нпр. *уман–неума–глућ*), код којих, исто тако, негирани придев (*non A*) и етимолошки несродни антоним (*Anti A*) нису у односу тачне синонимије. Придеве из обе значењске групе Апресјан (ibid., 314) карактерише као квазиантониме. За негиране придеве ове класе карактеристично је, према Апресјану (ibid., 311), значење 'супротности са нијансом умерености, ублажавања'. Као преводни еквиваленти српских апсолутних компаратива, такође атенуативне семантике, јављају се у пољском тексту придеви супротног значења са префиксом *nie-*. Ево одговарајућих примера из књижевних превода:

1. Једне ноћи ... чуо је како се МАЊА група усташа договара и распоређује (Андр. Бифе Тит., 217).	Pewnej nocy usłyszał, jak NIEDUŻA grupa ustaszów omawia plan kolejnej wyprawy (Andr. Bar Tit., 124).
2. ... из српског табора дојаха МАЊИ одред коњаника ... (Пав. Хаз. реч., 72).	Z serbskiego obozu przybył NIEWIELKI oddział jeźdźców ... (Pav. Słow. chaz., 57).

И у примеру који наводи М. Стевановић (1964: 261) апсолутни компаратив могао би се у пољском преводу изразити негираним придевом супротног значења, исп.:

3. На испиту је добио ЛАКША питања ...	Na egzaminie otrzymał NIETRUDNE pytania ...

Сличан однос преводне еквиваленције био би најприкладнији и за следеће фрагменте публицистичког текста:

— на српском језику (пример преузет са Интернета)

4. Економисти предвиђају БЛАЖИ раст цена	Ekonomiści przewidują NIEWIELKI wzrost cen

<http://arhiva.glas-javnosti.co.yu/arhiva/2001/12/15/srpski/EO1121407.shtml>

— на пољском језику (примери из билтена вести пољске телевизије)

5. Na szczęście odniósł NIEWIELKIE obrażenia (w wypadku samocho- dowym).	Срећом задобио је (само) ЛАКШЕ повреде (у аутомобилској незго- ди).
6. Nasi przedstawiciele będą mieli NIEŁATWE negocjacje (z powodu różnicy interesów) ...	Нашим представницима предстоје ТЕЖИ преговори (због разлике у интересима) ...

Најзад, примере еквиваленције разматраног типа налазимо у експликацији значења неких пољских придевских одредница са предметком *nie-* у недавно објављеном Пољско-српском речнику (Београд 1999), исп.:

NIEDALEKA podróż— КРАЋЕ путовање (*Пољ. срп. реч. I, 1222, s. v. niedaleki*);

NIEDROGIE ubranie— ЈЕВТИНИЈЕ одело (*Пољ. срп. реч. I, 1227, s. v. niedrogi*).

Хтели бисмо, међутим, да укажемо на извесне могућности прагматичке модификације изложеног модела преводне еквиваленције. Наиме, како апсолутни компаративи тако и придевски негирани антоними чланови су јединствене атенуативне скале. А основни прагматички циљ атенуирања јесте да се исказ учини мање категоричним, па и поде-сним за еуфемизирајуће учинке (исп. Janus 1991: 111)⁶. Када утицај пњихолошких механизма повезаних са прагматичким задацима ублажавања суда, или његове интензификације, избије у први план, истиче Н. Арутјунова (Арутюнова 1988: 251), такви појмови као што су мера и измереност губе свој тачни смисао: степени емоционалне и експресивне напетости нарушавају скаларни поредак ... (*ibid.*, 248).

Одступање од категоричних квалификација, карактеристично за обе разматране језичке јединице, пропраћено је тендирањем њихових

⁶ На еуфемизирајући учинак придевских негативних антонима, типа: *велики* : *невелик* (према *мали*) или *љубазан* : *нељубазан* (према *груб*) указао је Миливој Павловић (1967: 245). А опаске о ублажавајућем дејству овде разматраних компаратива (типа „старији човек“), у ситуацијама када неку особину желимо да изразимо на умерен начин, налазимо у раду Рајне Драгићевић (2001: 182).

значења ка средишњем делу градационе скале. У случају апсолутног компаратива ова значењска оријентација повезана је са значењем „увећане протегнутости“ карактеристичним за тај облик; „... у одсуству 'репера' за компарацију у реченици — констатује Ирена Грицкат (1995: 21) — то протезање се врши ка некој замишљеној умереној вредности као особеном логичком реперу, или ... прецизније, тако исказана процена садржи тенденцију ка просеку ...“ (подв. В. М.). А при одређивању значења негираних придева који имају етимолошки несродне антониме поменути аутор као њихову битну карактеристику наводи обележавање „с р е д њ е г п о л о ж а ј а између две антонимичне речи“ (исп. Грицкат 1967/1962: 122, подв. В. М.). На могућност исказивања негираним придевима средњих вредности на градационој скали, а не само опозитивних, указала је Е. Јанус (Janus 1995: 128). Негирање својства лоцираног с једне стране склае не мора значењски да се изједначи са обележавањем супротног својства. *Невисок* не мора да буде *низак*, може да буде *с р е д њ и* у погледу висине (подв. В. М.). Овај став ауторке у сагласју је са опаском Ју. Д. Апресјана (Апресян 1995: 311) да код придева неопштог контраста негирани облици основних придева (*non A*) и њихови негирани антоними (*non Antiz A*) могу означавати исти објекат, средњу тачку или одсечак дате скале: „нестар“ и „немлад“ (рус. *нестарый* и *немолодой*; пољ. *niestary* и *niemłody* — В. М.) могу се односити на истог човека средњих година. Који ће се придев употребити зависиће од тога како су у исказу распоређени логички акценти. Из значења придева неопштог контраста произилази да њихови антонимични парови теже ка средишту скале „невелики“ предмет може бити оцењен и као „немали“ при другачијој тачки одмеравања. И управо ту д в о ј а к у м о г у ћ н о с т интерпретације морамо имати у виду при преводу српских апсолутних компаратива на пољски језик. „Старија жена“ може у пољском преводу бити оквалификована као: а) *niemłoda* (już) kobieta, али и као б) *niestara* (jeszcze) kobieta. Избор једног или другог решења зависиће од најшире схваћеног контекста или конситуације.

Са типолошког гледишта интересантна је извесна комплементарност негираних опозитивних придева и апсолутног компаратива у словенском ареалу. На мапи словенског језичког простора издвајају се изразито две зоне: у језицима са израженом предилекцијом за образовање негираних придевских формација (типа: *невелик–немали*), апсолутни компаратив је слабо посведочен, док у другој групи језика распоред преференција је обрнут. У руском и пољском језику у којима образовање придевских негатива наилази на најмања ограничења (исп. Sokołowski 1990: 118) и где је њихова лексичка и текстуална

фреквенција највећа, граматичка позиција апсолутног компаратива је најслабија. Насупрот томе, језици друге групе: српски, словеначки, лужички у којима су, према анализи Ј. Соколовског (Sokołowski 1983: 415), баријере за негативну префиксацију придева разматраног типа највеће, а такође словачки и чешки — где је тај процес знатно отежан (Sokołowski, *ibid.*) — представљају управо онај ареал у којем је апсолутни компаратив у живој употреби, што смо истакли у првом делу рада. Што се српског језика тиче, ограничења у домену творбе негираних придева су веома изразита. Како је констатовала И. Грицкат, процес модификације значења придева разматране класе помоћу предметка *не-* није узео маха, за разлику од ситуације у руском и пољском, и многа образовања овог типа „звуче као вештачки направљена“ (исп. Грицкат 1961–62: 122, 1995: 25)⁷.

3. Пољска синтаксичка конструкција *co + Comp.* као преводни еквивалент српског апсолутног компаратива

Према анализи двојезичног српско-пољског материјала, на месту српског апсолутног компаратива у пољском преводу може се јавити и конструкција *co + компаратив* одговарајућег придева. Проблематика овог типа еквиваленције заслужује посебну семантичку анализу, ми ћемо се међутим ограничити овде на излагање одговарајућих примера:

— из превода српског књижевног текста

1. Абидага је сазвао представнике власти и све УГЛЕДНИЈЕ Турке на договор (Андр. На Дрини ћупр., 25).	... Abidaga zwołał na naradę CO ZNAMIENTSZYCH Turków (Andr. Most, 26).
2. ПРОНИЦЉИВИЈИ и ПАМЕТНИЈИ људи били су брижни одавно, јер су предвиђали да то неће дуго моћи трајати (Андр. Прича о слону, 42).	CO PRZENIKLIWSI i ROZTROPNIEJSI ludzie fraszowali się od dawna, przewidując, że to długo nie potrwa ... (Andr. Opow. o słoniu, 138).

— ис српског публицистичког текста (са Интернета)

3. „Наша Борба“ има рубрику у Недељној — „Од срца“ ... у којој се већином појављују ... ИНТЕРЕСАНТНИЈИ исечци из осталих новина.	„Nasza Borba“ ma w niedzielnym wydaniu rubrykę „Od serca“, w której w większości publikuje się ... CO CIEKAWSZE wyimki z pozostałych gazet.

<http://www.yurope.com/zines/nasa-borba/posta/1/0042.html>

⁷ О придевским образовањима са претметком *не-* у српском језику в. такође у: Оташевић 1995–1996, Клајн 2002: 215–217.

Ево и примера у којима је правац превода обрнут и конструкција *co + Comr.* пољског оригинала изражена у српском тексту апсолутним компаративом. Исп.:

1. Przerażeni ludzie wyzbywali się CO CENNIEJSZYCH rzeczy, by zastąpić je bezwartościowymi ... (Szpil. Pianista, 39).	Ужаснути људи лишавали су се СКУПОЦЕНИЈИХ ствари, замењивали их безвредним ... (Шпил. Пијаниста, 41).
2. Aktywnie brały udział w akcjach komitetów, które powstały w wielu CO BOGATSZYCH domach (Szpil. Pianista, 78).	Активно су учествовале у акцијама комитета, који су формирани у многим БОГАТИЈИМ кућама (Шпил. Пијаниста, 84).

Б. ОДАБРАНЕ РАЗЛИКЕ У УПОТРЕБИ АПСЛУТНОГ КОМПАРАТИВА У СРПСКОМ И ПОЉСКОМ ПУБЛИЦИСТИЧКОМ ТЕКСТУ

Компаратив као језички експонент поређења могао би се сврстати у синсемантичка језичка средства чији се смисао не може обелоданити без карактеристике *ф о н а* на којем су употребљена, тј. без релативизације њиховог значења према одређеној, текстуално израженој тачки одмеравања. У случају компаратива тачку одмеравања чине објекти поређења и њихове одлике, поменути у претходном тексту. Све реченице поредбеног карактера (па и градационе) су реченице „из средине текста“, подвлачи Е. Janus (Janus 1988: 397). Међутим, за српски језик сасвим је узурална употреба компаратива и без изразитог фона, тј. у апсолутној реализацији. Такви анафорички неусловљени апсолутни компаративи, без одређене контекстуализације, употребљавају се слободно у српском публицистичком стилу, између осталог у изолованим деловима новинарског текста, као што су наслови, огласи, рекламни слогани — што није карактеристично за пољски језик. Разлике у односу на пољски језик у поменутом домену проистичу из неједнаке карактеристике новинарског стила у обе упоређиване средине. За пољску новинарску стилистику карактеристична је склоност ка употреби оштрих дистинкција, ка категоричнијој квалификацији догађаја, ситуација, појава. То се нарочито односи на поменуте изоловане елементе новинарског текста — наслове, огласе, рекламне слогане, чију лапидарност треба да прати посебна упечатљивост. Према нашој процени, за пољско језичко осећање употреба у поменутиим елементима текста апсолутног компаратива, у чије је значење уграђен знатан степен неодређености — показује се неподесном. У примерима

који следе облицима апсолутног компаратива у српском публицистичком тексту, преузетом са Интернета, одговараће у пољском преводу друга језичка средства, пре свега позитив одговарајућег придева. Исп.:

а) **Наслови**

1. З. Ђ. у четвртак објављује УЖИ са- став Владе	Z. Đ. ogłasza w czwartek ŚCISŁY skład Rządu

<http://arhiva.glas-javnosti.co.yu/arhiva/2000/12/05/srpski/P00120413.shtm>

2. Амерички медији о Клинтновој политичкој доктрини: Доминирају УЖИ интереси	Media amerykańskie o doktrynie po- litycznej Clintona: Dominują WĄ- SKIE interesy

<http://arhiva.glas-javnosti.co.yu/arhiva/1999/09/13/srpski/sp99091208>

3. Звезда: Били смо БЛИЖИ победи	„Zvezda“: Byliśmy BLISCY zwycię- stwa

<http://www.partizan.co.yu/stampadet.php?Jezik=sr&IDV=561>

4. Економисти предвиђају БЛАЖИ раст цена	Ekonomiści przewidują NIEWIEL- KI/NIEZNACZNY wzrost cen

<http://arhiva.glas-javnosti.co.yu/arhiva/2001/12/15/srpski/E01121407.shtml>

5. Сазревање на ТЕЖИ начин	TRUDNE dojrzewanie

<http://www.spiritvideo.co.yu/drame/babyboy.htm>

6. Партизан данас ... у Лучанима по- лаже први ТЕЖИ испит у наставку шампионата	„Partizan“ zdaje dziś w Łuczanach pierwszy POWAŻNY egzamin w dalszej części mistrzostw

<http://arhiva.glas-javnosti.co.yu/arhiva/2002/03/15/srpski/S02031402.shtml>

7. АДБ: ЈАЧИ привредни опоравак у азијским земљама	ADB: WYRAŹNE ożywienie gospo- darki w krajach azjatyckich

<http://www.ekonomist.co.yu/magazin/em122/glo/vesti.htm>

б) Огласи

1. Ваш тип мушкарца/жене: Бринете, бразилски тип, ТАМНИЈИ тен, чоколадних очију ...	Wasz typ mężczyzny/kobiety: Brunetki, typ brazylijski, cera ŚNIADA, czekoladowe oczy ...

<http://www.balkanmedia.com/m2/doc/1453-1.shtml>

2. Кућа у ШИРЕМ центру, улица Цара Лазара ... плин, канализација, паркет ...	Dom BLISKO centrum, ulica Cara Lazara, gaz, kanalizacja, parkiet ...

<http://www.agencija-krstin.co.yu/kucezr.asp>

в) Рекламни слогани

1. Хуманитарна акција „за ВЕСЕЛИЈИ Божић дјече Книна 2001“	Akcja humanitarna „WESOLE Świąta dla dzieci Kninu 2001“

<http://public.srce.hr/lions-marul/knin2001.htm>

Како показује предочени материјал, српска језичка норма чак и у тако изолованим елементима текста, као што су новинарски наслови, огласи, рекламни слогани, допушта ублажену стилизацију исказа, упућује на формулисање судова са мањом мером категоричности.

*

Појаве које су биле предмет наших запажања могу представљати још један доказ основаности теза Ане Вјежбицке (Wierzbicka 1980) о суштинској оригиналности и посебности природних језика. Гледишта Ане Вјежбицке инспирисана идејама Бенџамина Ли Уорфа да језици, у нашем случају чак тако генетски блиски као што су словенски, имају своју специфику која се огледа, пре свега, у домену „механизма менталне и експресивне оријентације“ — налазе у овом раду пуну потврду.

СКРАЋЕНИЦЕ

граматичарских и лексикографских дела

Brabec–Hraste–Živk. Gram. 1958 — I. Brabec, M. Hraste, S. Živković, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, 3. izd., Zagreb: „Školska knjiga“.

Faßke–Michalk Gram. 1981 — H. Faßke, S. Michalk, *Grammatik der obersorbischen Schriftsprache der Gegenwart: Morphologie*, Bautzen: VEB Domovina Verlag.

- Gram. Morfologia 1998 — *Gramatyka współczesnego języka polskiego* (red. R. Grzegorzyczkova, R. Laskowski, H. Wróbel), wyd. 2. zmienione, Warszawa: PWN.
- Maret Gram. 1963 [1899] — Т. Maretić, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, 3. neprom. izd., Zagreb: Matica hrvatska.
- Mluv. češt. 1986 — *Mluvnice češtiny* [2]: Tvarosloví, Praha: Academia.
- Mrazović–Vukadinović Gram. 1990 — Р. Mrazović, Z. Vukadinović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Novi Sad — Sremski Karlovci.
- Пољ. срп. реч.: *Пољско-српски речник I–II*, Београд 1999: Изд. САНУ.
- Slov. gram. 1968 — Е. Pauliny, J. Ružička, J. Štolc, *Slovenská gramatika*, 5. vyd., Bratislava: Slov. pedag. naklad.
- Станојчић–Поповић Грам. 2000 — *Грамаџика српског језика* (за I–IV разред средње школе), Београд: Завод за уџбенике и наст. средства.
- Стевановић Савр. јез. I, 1964 — М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, I, Београд: „Научна књига“.
- Szober Gram. 1957 — St. Szober, *Gramatyka języka polskiego*, wyd. 4 (oprac. W. Doroszewski), Warszawa: PWN.
- Topor. Sl. slovn. 2000 — J. Toporišič, *Slovenska slovnica*, 4. izd. Maribor: Založba Obzorja.

СКРАЋЕНИЦЕ

српских и пољских књижевних дела и њихових превода

а) Књижевна дела на српском језику и њихови пољски преводи

- Андр. Бифе Тит. — Андрић Иво, Бифе „Титаник“, (у књ.) Немирна година (Сабр. дела, књ. 5), Београд 1963.
- Андр. Ваг Тит. — Andrić Ivo, Ваг „Titanic“, (у књ.) Wakacje na południu, Warszawa 1988: „Czytelnik“. Превео: Alija Dukanović.
- Андр. На Дрини ћупр. — Андрић Иво, На Дрини ћуприја, (Сабр. дела, књ. 1), Београд 1963.
- Андр. Мост — Andrić Ivo, Мост на Drinie, Warszawa 1956: „Czytelnik“. Превела: Halina Kalita.
- Андр. Прича о слону — Андрић Иво, Прича о везировом слону, (у књ.) Немирна година (Сабр. дела, књ. 5), Београд 1963.
- Андр. Опов. о слони — Andrić Ivo, (у књ.) Wakacje na południu, Warszawa 1988: „Czytelnik“. Превео: Alija Dukanović.
- Андр. Прок. авл. — Андрић Иво, Проклета авлија, (Сабр. дела, књ. 4), Београд 1963.
- Андр. Przekł. podw. — Andrić Ivo, Przekłete podwórze, (у књ.) Opowiadania o bracie Piotrze — Rozmowa z Goya, Łódź 1977: Wyd. Łódzkie, стр. 17–109. Превео: Jan Wierzbicki.
- Киш, Енцикл. — Киш Данило, Енциклопедија мртвих, Београд 1999: „Народна књига“.
- Киш, Encykl. — Kiš Danilo, Encyklopedia umarłych, Warszawa 1991: „Zebra“. Превели: Danuta Cirić-Straszyńska и Christos Arvanitidis.

- Пав. Хаз. реч. — Павић Милорад, Хазарски речник, Београд 1992: „Просвета“.
- Pav. Słow. chaz. — Pavić Milorad, Słownik chazarski, Warszawa 1993: tСHu. Превеле: Elżbieta Kwaśniewska и Danuta Cirlić-Straszyńska.
- Пек. Вр. чуда — Пекић Борислав, Време чуда, Београд 1997: „Народна књига“.
- Pek. Czas cudów — Pečić Borislav, Czas cudów, Kraków 1986: WL. Превела: Magdalena Petryńska.
- Селим. Дервиш — Селимовић Меша, Дервиш и смрт, 4. изд., Сарајево–Београд 1967.
- Selim. Derwisz — Selimović Meša, Derwisz i śmierć, Warszawa 1969: PIW. Превела Halina Kalita.

б) Књижевна дела на пољском језику и њихови српски преводи

- Borow. Śmierć powst. — Borowski Tadeusz, Śmierć powstańca, Utwory zebrane, t. II, Warszawa 1954: PIW, стр. 155–170.
- Боров. Смрт устан. — Боровски Тадеуш, Смрт устаника, (у књ.) Опроштај с Маријом, Београд 2002: „Рад“, стр. 163–178. Превео: Угљеша Радновић.
- Szpil. Pianista — Szpilman Władysław, Pianista, Kraków 2000: „Znak“.
- Шпил. Пијаниста — Шпилман Владислав, Пијаниста, Београд 2002: „Народна књига“ — „Алфа“. Превела: Бисерка Рајчић.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- АПРЕСЯН, Ю.Д. (1995): *Лексическая семантика. Синонимические средства языка*, in *Избранные труды*, т. I, Москва: „Восточная литература“ РАН.
- АРУТЮНОВА, Н.Д. (1988): *Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт*, Москва, Наука.
- BOGUSŁAWSKI, A. (1991): „Polski sufiks -UTKI“, *Poradnik Językowy* 5/6, 174–179.
- BOGUSŁAWSKI, A. (1994 [1975]): „Measures are Measures. In Defence of the Diversity of Comparatives and Positives“, in *Sprawy słowa — Word Matters*, Warszawa: Veda, 323–329.
- СНМИЕЛЕСКИ, Ј. (1976): „Gradacyjne konstrukcje porównawcze we współczesnej serbskiej i chorwackiej prozie beletrystycznej“, in Н. Orzechowska (red.) *Zagadnienia kategorii stopnia w językach słowiańskich*, т. I, Warszawa: Wyd. UW, 53–71.
- ДРАГИЋЕВИЋ, Р. (2001): *Придеви са значењем људских особина у савременом српском језику*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- ГРИЦКАТ, И. (1961–1962): „О неким проблемима негације у српскохрватском језику“, *Јужнословенски филолог* XXV, 115–136.
- ГРИЦКАТ, И. (1995): „О неким особеностима деминуције“, *Јужнословенски филолог* LI, 1–30.
- ИСАЧЕНКО, А.В. (1965): *Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким. Морфология I*, Братислава: Vyd. Slov. akad. vied.

- JANUS, E. (1988): „Z zagadnień stopnia gramatycznego“, in *Z polskich studiów slawistycznych, seria VII*, Warszawa, 391–399.
- JANUS, E. (1991): *Analityczny stopień wyższy w języku polskim i rosyjskim*, Warszawa: IBL PAN.
- JANUS, E. (1991a): „Comparativus syntetyczny vs comparativus analityczny w polszczyźnie“, in M. Grochowski, D. Weiss (eds.) „*Words are Physicians for an Ailing Mind*“, München: Verlag Otto Sagner, 247–255.
- JANUS, E. (1995): „Eufemizująca funkcja wyrażen gradacyjnych“, *Pamiętnik Literacki* 86, nr 2, 199–132.
- КЛАЈН, И. (2002): *Творба речи у савременом српском језику*, Београд: Инст. за српски језик САНУ.
- КŘÍŽKOVÁ, E. (1974): „Количественная детерминация прилагательных в русском языке“, in *Синтаксис и норма*, Москва: Наука, 122–144.
- MEL’ČUK, I. (1994): *Cours de morphologie générale, Vol. II, 2-ème partie: Significations morphologiques*, Montréal: CNRS Ed.
- ОТАШЕВИЋ, Ђ. (1995–1996): „Значење придева са префиксом не-“, *Наш језик* XXX/1–5, 88–95.
- ПАВЛОВИЋ, М. (1967): „Негационе вредности у реченици“, *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* X, 241–256.
- ПИПЕР, П. (2002): „Степеновање у граматички и речнику“, *Зборник Мајнице српске за славистику*, бр. 61, 59–78.
- ПИПЕР, П., СТОЈНИЋ, М. (2002): *Руски језик: изговор, грамађика, конверзација, вежба*, Београд: „Култура“.
- ПОЦЕЛУЕВСКИЙ, Е.А. (1977): „Сравнительная степен’ и свободное употребление прилагательных“, *Вопросы языкознания*, № 5, 62–72.
- РЕВЗИН, И.И. (1973): „К семантическому анализу степеней сравнения в славянских языках“, *Структурно-типологические исследования в области грамматики славянских языков*, Москва: Наука, 61–67.
- РИСТИЋ, С. (1999): „Неке карактеристике придева са префиксима о- и њо- у савременом српском језику“, *Наш језик* XXXIII/1–2, 57–67.
- РИСТИЋ, С. (2000): „Конкурентност неких лексичких и граматичких средстава у градирању прагматичке квантификације“, *Научни састај слависта у Вукове дане*, 29/1, 223–232.
- SAPIR, E. (1944): „Grading. A Study in Semantics“, *Philosophy of Science*, vol. 11, nr 2.
- SOKOŁOWSKI, J. (1983): „Słowiańskie negatywa z prefiksem ne-“, *Z polskich studiów slawistycznych, seria 6: Językoznawstwo*, Warszawa, 405–415.
- SOKOŁOWSKI, J. (1990): „Stopniowanie słowiańskich przymiotników z negacją“, in *Zagadnienia kategorii stopnia w językach słowiańskich*, t. V (pod red. H. Orzechowskiej), Warszawa: Wyd. UW, 113–120.
- СТИЈОВИЋ, Р. (1996): „О компаративу придева са префиксима о- и њо-“, *Наш језик* XXXI, н. с., 106–109.
- WIERZBIČKA, A. (1971): „The Deep or Semantic Structure of the Comparative“, *Linguistische Berichte* 16, 39–45.
- WIERZBIČKA, A. (1980): *Lingua Mentalis. The Semantics of Natural Language*, New York: Academic Press.

S u m m a r y

Vera Mitrinović

**ON CERTAIN PARTICULARITIES OF THE SERBIAN COMPARATIVE
(against the background of its situation in other Slavonic languages)**

The paper deals with a special kind of comparative without an overt *secundum comparationis*, as exemplified by, say, *Pale su jače kiše* 'stronger rains have fallen', which is freely used in Serbian; it is called, according to the grammatical tradition, *absolute comparative*. Attention has been drawn, while attempts were made at revealing the crucial features of the absolute comparative, to the fact that it is marked for its "amplified extension" on the scale of gradation; this shows that the comparative in the kind of use now under consideration has not lost its nature of an instrument of comparison. The grammatical structure in question has also been characterized as displaying *sui generis* semantic indefiniteness: the point is that the lack of the second object of comparison makes the scope of application of a given feature on the gradation scale rather fuzzy.

The first part of the paper presents the distribution of the absolute comparative within the Slavonic linguistic area; the presentation is based on the existing grammars of particular Slavonic languages (however, Bulgarian and Macedonian have not been accounted for; the reason was that these languages have been "balkanized"). The evidence supplied by grammars allows us to distinguish, within the Slavonic area, two zones: the zone of marginal use of the form in question (Russian) or its limited use (Polish), and the zone of its active use, including Slovak, Czech, Sorbian, Slovenian and Serbian.

The second part of the work describes the contrast between the situation in Serbian, on the one hand, and the situation in Polish, on the other: the focus is on the distinct divergence of the two languages in terms of textual distribution, frequency of occurrence and stylistic characteristics of the investigated structure. On the basis of the materials of bilateral translations of belletristic works, as well as those of the Serbian journalistic texts (as appearing in Internet), selected types of translational equivalences of the Serbian absolute comparative in Polish texts have been discussed; these are: the basic adjective in the positive, the negated antonym of the source adjective, and the construction "co + adjective in the comparative degree".

In the last part of the article some selected differences concerning the use of the absolute comparative in Serbian and Polish journalistic texts have been pointed out. As shown in the course of the analysis, the Polish journalistic style tends to express sharp appraisals and distinct evaluations. This is particularly evident in isolated elements of press, such as titles, notices, advertising slogans. As a result, the absolute comparative, with its considerable degree of indefiniteness, appears to be less appropriate here. In contrary to this, the Serbian linguistic norm admits of a milder form of utterance, it admits of formulating less categorical judgments, even in journalistic style; this enhances the use of the absolute comparative which is well anchored both in the grammatical system and in linguistic awareness of the users of Serbian.